

ŻYWOTNOŚĆ KOŚCIOŁA W NAUCZANIU ŚWIĘTEGO JANA PAWŁA II

THE VITALITY OF THE CHURCH IN THE TEACHING OF SAINT JOHN PAUL II

Abstract

The Church's vitality is characterized by the spirit of apostolate, which for believers is the highest form of development of the natural mission to build a common good and it fulfills both *ad intra* and *ad extra* the Church, is therefore a participation in both spiritual and temporal life. In the opinion of John Paul II, the faith and seeking the holiness is a private matter, as it is a personal meeting of human being with God in true inner freedom, but it is also a matter of the whole, because God wants to include all people in his calling (cf. Lev 11,44). The attitude of the martyrs is a particularly meaningful example of the answer to calling by God to holiness. Martyrdom is a great and radical test of humanity and human dignity in the face of God, but also of the world, which is more and more forgets about it. As such, it is also made manifest today. The bravery of victims of Nazism, communism, racial and ethnic struggles, but also bravery in the most ordinary, everyday matters, which often require great spiritual strength, is a testimony of the still living idea of serving truth and love.

Keywords: vitality, the Church, John Paul II, revival, truth, love

Streszczenie

Żywotność Kościoła charakteryzuje się duchem apostołstwa, który stanowi dla wierzących najwyższą formę rozwoju naturalnego posłannictwa do budowania wspólnego dobra a wypełnia się ono zarówno *ad intra*, jak i *ad extra* Kościoła, jest zatem uczestnictwem i w życiu duchowym,

i w życiu doczesnym. Zdaniem Jana Pawła II wiara i szukanie świętości jest sprawą prywatną, jako że stanowi osobiste spotkanie człowieka z Bogiem w prawdziwej wewnętrznej wolności, lecz jest równocześnie sprawą ogółu, gdyż Bóg pragnie objąć swym powołaniem wszystkich ludzi (por. Kpł 11,44). Szczególnie wymownym wzorem odpowiedzi na Boże powołanie do świętości jest postawa męczenników. Męczeństwo to wielka i radykalna próba człowieczeństwa i godności człowieka w obliczu Boga, ale także świata, któremu coraz częściej zdarza się o tym zapominać. Jako takie uobecnia się także i dzisiaj. Męstwo ofiar nazizmu, komunizmu, walk rasowych i etnicznych, ale także męstwo w najzwyczajszych, codziennych sprawach, które niejednokrotnie wymagają wielkiej siły duchowej, jest świadectwem ciągle żywej idei służenia prawdzie i miłości.

Słowa kluczowe: żywotność, Kościół, Jan Paweł II, odnowa, prawda, miłość

Żywotność Kościoła charakteryzuje się duchem apostołstwa, który stanowi dla wierzących najwyższą formę rozwoju naturalnego posłannictwa do budowania wspólnego dobra¹, a wypełnia się ono zarówno *ad intra*, jak i *ad extra* Kościoła, jest zatem uczestnictwem i w życiu duchowym, i w życiu doczesnym². Perspektywa eschatologiczna pobudza do budowania społeczeństwa ludzkiego³ i wnoszenia w nie światła Chrystusa. To wielkie zadanie współczesnego pokolenia. Winno ono oświecić tym światłem „«współczesne areopagi», ogromne obszary dzisiejszej cywilizacji, a zarazem religii, kultury, polityki i ekonomii. Wiara nie może być przeżywana tylko we wnętrzu ludzkiego ducha, musi znajdować zewnętrzny wyraz w życiu społecznym. «Kto nie miłuje brata swego, którego widzi, nie może miłować Boga, którego nie widzi. Takie zaś mamy od Niego przykazanie, aby ten, kto miłuje Boga, miłował też i brata swego» (1J 4,20-21)»⁴. Zdaniem Jana Pawła II chrześcijanin, żyjąc w świecie i wnosząc weń swą

¹ Jan Paweł II, *Indywidualny i zespołowy udział świeckich w apostołstwie*. Audiencja generalna, 15: 1994 nr 8 (165), s. 34.

² II Sobór Watykański, *Dekret o apostołstwie świeckich „Apostolicam actuositatem”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 1967, s. 379-405, tutaj nr 5 [dalej: DA].

³ Zob. J. Nagórny, *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, Lublin 1997.

⁴ Jan Paweł II, *Życie społeczne i praca...*, s. 20.

miłość, tworzy ostateczną jego postać, która na końcu czasu zostanie określona przez samego Pana (por. 1 Kor 15, 26-28)⁵. Jego uczestnictwo w rzeczywistości ma – z jednej strony – charakter indywidualny a – z drugiej – zespołowy i powinno się zaznaczyć na każdej płaszczyźnie życia⁶. Apostolstwo indywidualne jest daniem świadectwa życia w duchu wiary, nadziei i miłości⁷, natomiast apostolstwo zespołowe zapewnia jednostce siłę i wsparcie innych w realizacji trudnych celów, niejednokrotnie sprzecznych z duchem dzisiejszego świata⁸.

Jan Paweł II za nauką Soboru Watykańskiego II, zwraca uwagę na to, iż apostolstwo wymaga odpowiedniego przygotowania humanistycznego oraz dużej wrażliwości na wartości i potrzeby ludzkie, jak również umiejętności i chęci nawiązywania współpracy i dialogu z innymi⁹. Wszystkiemu temu w ogromnej mierze sprzyja wykształcenie, pozwala ono bowiem człowiekowi odnajdywać się „w świecie, który w dużej części nie zna Boga albo który w sprawach religijnych nie dąży do poważnego i braterskiego, ożywiającego wszystko dialogu, lecz często stacza się w tzw. indyferentyzm, stawiający wszystko na równi, albo nawet pozostaje w postawie zuchwałej i podejrzliwej, przyznającej centralne miejsce postępowi w «badaniach» czynionych w imię samej nauki”¹⁰. Apostolstwo to przede wszystkim ukazywanie życiem prawdy o Miłosierdziu Boga, ale także jej nieustanne głoszenie (por. 1 Kor 9,16)¹¹. Żeby było ono owocne, świeccy muszą współpracować z duszpasterzami¹², a duszpasterze muszą głębiej dostrzegać znaczenie słowa *christianus* we wzajemnym odniesie-

⁵ Jan Paweł II, *Otwórzcie drzwi Odkupicielowi*. Audiencja dla Kardynałów i Kurii Rzymskiej, „L'Osservatore Romano” 4: 1983 nr 1 (37), s. 7.

⁶ DA 18.

⁷ Tamże, 16.

⁸ Por. Tamże 18.

⁹ Tamże, 29 i 31.

¹⁰ Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska „Catechesi tradendae” o katechizacji w naszych czasach*, w: *Nauczanie papieskie*, Jan Paweł II, Poznań 1990, t. II, 2: 1979, s. 424-462, 57 [dalej: CT].

¹¹ Zob. DA 6.

¹² Por. DA 12; Jan Paweł II, *Świeccy – pełnoprawni członkowie Kościoła*. Przemówienie do biskupów metropolii gnieźnieńskiej, warszawskiej i poznańskiej podczas wizyty „ad limina”, „L'Osservatore Romano” 8: 1987 nr 11-12 (96-97), s. 9.

niu i posługiwaniu¹³, umacniać odpowiedzialność świeckich za Kościół¹⁴, służyć im radą, szanować ich godność i wolność¹⁵ oraz dyskretnie pouczać¹⁶. Pouczanie to powinno mieć na względzie wzmacnianie pragnienia służby drugiemu człowiekowi według wskazań nowego przykazania miłości¹⁷ i kierować ku jedności, miłosierdziu, cierpliwości w znoszeniu prześladowań, odpłacaniu dobrem za zło, przebaczeniu i miłości nieprzyjaciół, a więc ku temu, co razem wzięte stanowi pierwotną, transcendentną syntezę etyki chrześcijańskiej, której głoszenie przez duchownych powinno towarzyszyć udzielanemu przez nich wsparciu duchownych¹⁸. Dzięki tej więzi osób konsekrowanych i świeckich każda z nich buduje siebie w miłości (por. Ef 4,16)¹⁹, w duchu służby²⁰ i przynależności do Kościoła, który wszyscy wspólnie stanowią²¹.

Pomoc innym w odkryciu i dochodzeniu do Chrystusa, który jest Drogą, Prawdą i Życiem (por. J 14, 6), jest prawdziwym aktem miłości, jeśli świadczona jest z poszanowaniem wolności sumienia²². Prowadzenie do Boga to próba ukazania, że „nie ma miłości ponad Miłość, tę pisaną przez duże M”²³ i że Jego Miłość

¹³ Zob. DA 23, 25, 26; Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei*, s. 32.

¹⁴ Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio” o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym*, „L'Osservatore Romano”, (wydanie polskie) 2: 1981 nr 11 (23), s. 7-19, tutaj nr 4 [dalej: FC].

¹⁵ Por. II Sobór Watykański, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 1967, s. 105-166, tutaj nr 37 [dalej: KK].

¹⁶ II Sobór Watykański, *Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli „Inter mirifica”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 1967, s. 78-86, tutaj nr 3 [dalej: DSP].

¹⁷ II Sobór Watykański, *Dekret o postudze i życiu kapłanów „Presbyterorum ordinis”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 1967, s. 487-517, tutaj nr 6 [dalej: DK].

¹⁸ Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Reconciliatio et paenitentia” o pojednaniu i pokucie w dzisiejszym posłannictwie Kościoła*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1996, t. I, s. 191-267, nr 16.

¹⁹ Zob. KK 30; Por. Jan Paweł II, *Ku wspólnemu budowaniu Kościoła. Przemówienie do uczestników sympozjum na temat „Udział wiernych świeckich w duszpasterskiej postudze kapłanów”*, „L'Osservatore Romano” 15: 1994 nr 8 (165), s. 22.

²⁰ Por. KK 32.

²¹ Pius XII, *Przemówienie do nowych kardynałów*, w: AAS 38(1946), s. 149.

²² Por. RM 39.

²³ Jan Paweł II, *Wstańcie, chodźmy!*, s. 101.

stanowi największą siłę świata²⁴. Bez tej Miłości człowiek pozostaje nierozwiązaną zagadką, a jego pytania – bez odpowiedzi²⁵, musi się zatem zwrócić do Chrystusa oraz do Jego Matki, gdyż Ona najwięcej może o Nim powiedzieć²⁶, jako że była najbliższą Jego tajemnic i wraz z Nim stanowi najjaśniejszy punkt w historii pisanej Krzyżem. Jezus powiedział: *vade Mecum*. Wezwanie to ciągle rozbrzmiewa w świecie, każdy je słyszy, każdy też wie, że pójdzie za nim to wejście na drogę naznaczoną cierpieniem i niezrozumieniem, podążanie pod prąd mentalności świata²⁷, konieczność złożenia daniny miłosierdzia i miłości, która „nie daje się zwyciężyć złu, ale zło dobrem zwycięża”²⁸. Na drodze tej Jezus mówi jednak ludziom o tym, czego nie widzą ich oczy – o Bogu, który „Jest” Miłością²⁹, i na każdym kroku potwierdza swą przyjaźń. Chrystus jest wszelako wymagającym przyjacielem: wytycza cele, nakazuje zapomnieć o sobie, wyjść Mu na przeciw i złożyć Mu swoje życie jako dar dla innych (por. Mk 8,35). Propozycja ta budzi lęk, ale jest uczciwa i obiecująca, gdyż podkreśla podmiotowość człowieka, jego bogactwo uczuciowe oraz metafizyczne piękno i wskazuje właściwą przestrzeń poszukiwania prawdy, dobra i piękna – Boga i stworzony przez Niego świat, a nie świat stworzony na obraz i podobieństwo człowieka pozbawionego ideałów³⁰. Należy zatem pójść za tym wezwaniem,

²⁴ Jan Paweł II, „*Myśmy poznali i uwierzyli miłości, jaką Bóg ma ku nam*” (1J 4, 16). Orędzie na Światowy Dzień Młodzieży, „L'Osservatore Romano” 7: 1986 nr 11–12 (85), s. 13.

²⁵ Zob. Jan Paweł II, „*Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię...*”. Orędzie na Światowy Dzień Młodzieży, „L'Osservatore Romano” 13: 1992 nr 2 (140), s. 6.

²⁶ K. Wojtyła, *Chrystus moim Mistrzem*, w: *Kazania w sanktuarium Kalwaryjskim*, s. 84.

²⁷ Jan Paweł II, „*Być konsekwentnym*” Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański, „L'Osservatore Romano” 20: 1999 nr 11 (217), s. 42; por. Jan Paweł II, „*Nie lękajcie się iść pod prąd*”. Homilia podczas Mszy św. w Niedzielę Palmową, „L'Osservatore Romano” 25: 2004 nr 5 (263), s. 36.

²⁸ Jan Paweł II, *Encyklika „Dives in misericordia” o Bożym Miłosierdziu*, Poznań 1980, 6; zob. K. Kasperkiewicz, *Pojęcie miłosierdzia w encyklice „Dives in Misericordia”*, w: *Dives in Misericordia. Tekst i komentarz*, Lublin 1983, s. 71.

²⁹ K. Wojtyła, *Eucharystia*, w: *Kazania w sanktuarium Kalwaryjskim*, s. 145.

³⁰ Por. Jan Paweł II, „*Nauczycielu, gdzie mieszkasz. Chodźcie i zobacźcie*” (por. J 1, 38–39). Orędzie na Światowy Dzień Młodzieży, „L'Osservatore Romano” 17: 1996 nr 10 (187), s. 5–6.

wejść na drogę Chrystusa, na tę drogę świętych i błogosławionych, na tę drogę, na której – jak mówi Jan Paweł II – Chrystus daje od wewnątrz siłę, aby nie zagubić ostatecznej perspektywy³¹ – świętości i zbawienia.

Krzyż Chrystusa stanowi fundament, na którym opiera się życie ludzkie³². Daje on siłę do działania, podejmowania wyzwań, brania na siebie odpowiedzialności³³. W dzisiejszych czasach towarzysząca ludziom świadomość stworzenia i bycia miłowanym przez Boga oraz odkupienia przez Chrystusa pozwala im realizować siebie w relacjach z innymi, jak również w podejmowaniu różnorodnej działalności w świecie³⁴. Życie według Ducha wymaga od każdego świadomego przyjmowania wszystkich zadań, aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym, strzeżenia sprawiedliwości, wprowadzania międzyludzkiej solidarności i praktykowania miłości w służbie najmniejszym, ubogim i cierpiącym³⁵. Papież stwierdza, że aby sprostać temu wszystkiemu, by się nie poddać trudnościom codziennego życia, aby nie iść na kompromis³⁶, potrzeba niekiedy wielkiego heroizmu. Lecz Duch Święty, wymagając, udziela też łaski siły i wytrwałości, słusznych rozwiązań oraz pewności, że kroczy się właściwą drogą apostołstwa.

Zatrzymanie się przed Krzyżem, przyjęcie go jest znakiem świadczącym o tym, że Dobra Nowina o zbawieniu człowieka

³¹ Jan Paweł II, *Eucharystia jest „Sakramentem siły przebicia”* Słowo do młodzieży zgromadzonej przed siedzibą arcybiskupa, „L'Osservatore Romano” 8: 1987 nr 5 (90), s. 24.

³² K. Wojtyła, *Apostolstwo świeckich*, w: *Kazania w sanktuarium Kalwaryjskim*, Kalwaria Zebrzydowska 1988, s. 57.

³³ Dzięki temu mocnemu punktowi oparcia życie pierwszych chrześcijan było tak owocne i twórcze (por. Dz 11, 19-21; 18,26; Rz 16, 1-16; Flp 4, 3).

³⁴ Papieska Komisja *Iustitia et Pax*, *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, Kielce 2005, 35 [dalej: KNSK].

³⁵ Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska „Christifideles laici” o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II*, „L'Osservatore Romano”, (wydanie polskie) 9: 1988 nr 12 (109), s. 9-24, tutaj nr 16 [dalej: ChL]; por. Jan Paweł II, *Jest z wami Maryja*. Homilia wygłoszona w czasie Mszy świętej odprawionej pod Szczytem Jasnej Góry, „L'Osservatore Romano” 12: 1991 nr 8 (135), s. 28.

³⁶ Jan Paweł II, *Heroizm w życiu codziennym*. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański, „L'Osservatore Romano” 25: 2004 nr 11–12 (268), s. 44.

przez miłość została przyjęta. Rozpoczyna się ewangelizacja³⁷, która stanowi głoszenie Chrystusa życiem i słowem w zwykłych warunkach codziennego życia. Ewangelizacja musi mieć na uwadze całościowy rozwój człowieka zarówno w wymiarze duchowym, jak i materialnym, zarówno w wymiarze jednostkowym, jak i społecznym³⁸. Rozwój ten musi prowadzić do poznania prawdy. Człowiek nie może oprzeć życia na czymś nieokreślonym, niepewności, kłamstwie, gdyż stale towarzyszyłyby mu niepokój i lęk³⁹. Człowiek bezustannie poszukuje więc prawdy. Ewangelizacja musi wyjść naprzeciw tym poszukiwaniom, musi wskazać człowiekowi Krzyż. Papież Jan Paweł II mówi: „Wschód i Zachód muszą razem powiedzieć: *Ne evacuetur Crux!* (por. 1 Kor 1,17). Niech nie zostanie udaremniiony Krzyż Chrystusa, bo jeśli udaremnia się Krzyż Chrystusa, człowiek zostaje pozbawiony korzeni i nie ma już przyszłości: jest zniszczony! To jest nasze wołanie u kresu XX wieku. Jest to wołanie Rzymu, wołanie Konstantynopola, wołanie Moskwy. I wołanie całego chrześcijaństwa: obu Ameryk, Afryki, Azji, wszystkich. Jest to wołanie nowej ewangelizacji”⁴⁰.

Dlatego zaleca się, ażeby Kongregacja zajmująca się sprawami misyjnymi, w tym ewangelizacją zrzeszała ludzi doświadczonych, mądrych i specjalistów w swoich dziedzinach⁴¹, zdolnych do podjęcia zmagania z duchem współczesnego świata, nie

³⁷ Jan Paweł II, *Budowałem razem z wami na fundamencie Chrystusowego Krzyża*. Homilia w czasie Mszy świętej odprawionej przed opactwem OO. Cystersów w Mogile, w: *Jan Paweł II na Ziemi Polskiej*, s. 245.

³⁸ Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Ecclesia in Africa” o Kościele w Afryce i jego misji ewangelizacyjnej u progu roku 2000*, „L'Osservatore Romano”, (wydanie polskie) 16: 1995 nr 10 (177), s. 4-40, tutaj nr 70 [dalej: EiA]; Paweł VI, Encyklika „*Populorum progressio*” o popieraniu rozwoju ludów, w: *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, L. Kamińska (red.), Rzym-Lublin 1996, t. II, s. 7-37, tutaj nr 48 [dalej: PP].

³⁹ Jan Paweł II, *Encyklika „Fides et ratio” o relacjach między wiarą a rozumem*, „L'Osservatore Romano”, (wydanie polskie) 19: 1998 nr 11 (207), s. 4-40, nr 28.

⁴⁰ Por. Jan Paweł II, *Rozważanie na zakończenie Drogi Krzyżowej w Wielki Piątek*, „L'Osservatore Romano” 15: 1994 nr 5 (163), s. 10.

⁴¹ II Sobór Watykański, *Dekret o działalności misyjnej Kościoła „Ad gentes divinitus”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 1967, s. 436-474, tutaj nr 29 [dalej: DM].

będących niczym innym, jak walką o jego duszę⁴². Walka ta to udzielanie pomocy materialnej biedniejszym narodom i społecznościom, to prowadzenie do Boga tych, którzy są Go złąknieni, to zabieranie głosu w sprawie niesprawiedliwego podziału dóbr⁴³ i wspieranie Kościołów znajdujących się w stanie regresu czy stagnacji poprzez niesienie im różnorodnej pomocy. Nowe wyzwania dla działalności misyjnej stanowią takie zjawiska, jak: urbanizacja, masowe migracje, przemieszczanie się uchodźców, dechrystianizacja, mnożenie się sekt i różnych dziwacznych form religijności⁴⁴. Wprowadzanie pokoju, prowadzenie do rozwoju i wyzwolenia ludów, stanie na straży przestrzegania „praw człowieka i narodów, przede wszystkim mniejszości, działanie na rzecz kobiety i dziecka, ochrona świata stworzonego – to dziedziny ludzkiej działalności, które należy rozjaśnić światłem Ewangelii”⁴⁵. Jednym z ważniejszych elementów żywotności Kościoła jest misja, która, jak zauważa Jan Paweł II, rozpoczyna się tam, gdzie żyje człowiek⁴⁶. Misyjność bowiem związana jest z naturą ludzką, z jej dążeniami i dobrem człowieka. Przepowiadany przez misjonarzy Chrystus ukazuje jego godność i jego powołanie⁴⁷ a przy tym wskazuje na braterstwo, solidarność i sprawiedliwość, której wszyscy pragną⁴⁸. Celem misji jest duchowe podniesienie człowieka, jego rozwój i wyzwolenie. Nie jest to cel łatwy do osiągnięcia. Każdy człowiek wymaga innego podejścia, innego rodzaju dialogu, innego sposobu przekazywania mu słowa Bożego i perspektywy zbawienia. Kościół został powołany do życia w celu szerzenia Królestwa Chrystusowego ku chwale Ojca oraz czynienia wszystkich ludzi świadkami odkupienia, by doświadczając łaski mogli stać się żywymi uczestnikami zbawie-

⁴² Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei*, Lublin 1994, s. 96.

⁴³ Por. Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, Kraków 2005, s. 128.

⁴⁴ Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris missio” o stałej aktualności posłania misyjnego*, „L’Osservatore Romano”, (wydanie polskie) 12: 1991 nr 1 (129), s. 4-37, tutaj nr 32 [dalej: RMi].

⁴⁵ Tamże 37.

⁴⁶ Jan Paweł II, *Zaszczepiajcie Kościół w każdym ludzkim środowisku*. Przemówienie do członków Papieskiej Rady ds. Świeckich oraz przywódców międzynarodowych organizacji laikatu, „L’Osservatore Romano” 13: 1992 nr 10 (146), s. 20.

⁴⁷ DM 8.

⁴⁸ Por. RMi 3.

nia⁴⁹. O autentyczności i pełnej misyjności Kościoła stanowi więź pomiędzy Kościołem powszechnym, a poszczególnymi Kościołami partykularnymi⁵⁰, wynikająca z jego *in statu missionis*⁵¹. Ta natura Kościoła ma swój początek w planie Ojca, który posyła Syna i Ducha Świętego, a plan ten ma początek w miłości Boga Ojca, który hojnie rozlewa swoją dobroć i miłosierdzie, włączając w nie człowieka i tworząc wspólnotę osób⁵². Ostatecznym celem misji jest zaproszenie do uczestnictwa w komunii Ojca i Syna⁵³, środkiem zaś wiodącym do tego celu jest głoszenie Ewangelii, która „jest radością trudu – i jest równocześnie trudem radości, trudem zbawienia”⁵⁴; jest radością dochodzenia do komunii Ojca i Syna oraz radością i pięknem ludzkiego życia albo też drogą „trudnego piękna życia ludzkiego”⁵⁵

Ojciec Święty, podając wskazówki dla posłanych na misje, pisze, że aby skutecznie dawać świadectwo o Chrystusie, uczestniczący w głoszeniu Ewangelii powinni głęboko zasymilować się ze społecznościami, w których żyją. Są zobowiązani okazywać zrozumienie i szacunek każdemu z ich przedstawicieli⁵⁶ i kroczyć drogą miłości niosąc w darze swój wielopoziomowy wysiłek służby, ewangelizujące miłosierdzie i bezgraniczną wielkoduszność⁵⁷. Szczególnie wiele trudnych zadań spoczywa na biskupach. Należy do nich, m.in.: otaczanie ojcowską opieką osób chorych i nieszczęśliwych, które poprzez swój krzyż mogą wypraszać

⁴⁹ DA 2.

⁵⁰ Tamże, 62.

⁵¹ Por. DM 2; Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, s. 119.

⁵² Por. Jan Paweł II, *Niech nas ożywia troska o przekazywanie innym światła i radości wiary*. Orędzie na Światowy Dzień Misyjny, „L'Osservatore Romano” 21: 2000 nr 9 (226), s. 5.

⁵³ EiA 77.

⁵⁴ Jan Paweł II, *Jasnogórska ewangelizacja wolności*. Homilia w czasie Mszy świętej odprawionej pod Szczytem Jasnej Góry, „L'Osservatore Romano” 4: 1983 nr nadzw. I, s. 22.

⁵⁵ Jan Paweł II, *Ewangelia drogą twórczego piękna życia*. Przemówienie do profesorów i studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, w: *Jan Paweł II na Ziemi Polskiej*, S. Dziwisz, J. Kowalczyk, T. Rakoczy, Watykan 1979, s. 169.

⁵⁶ DM 11.

⁵⁷ Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Ecclesia in Europa” o Kościele w Europie*, „L'Osservatore Romano”, (wydanie polskie) 24: 2003 nr 7-8 (255), s. 4-39, nr 83; zob. KNSK 6.

szczególne łaski dla dzieła ewangelizacji⁵⁸; popieranie powołań do instytutów misyjnych i przyjmowanie ich z otwartym sercem; inicjowanie i wspieranie stowarzyszeń diecezjalnych służących dziełom misyjnym, instytutów misyjnych, a także Papieskich Dzieł Misyjnych⁵⁹. Z kolei kapłani powinni budzić i podtrzymywać wśród wiernych gorliwość w ewangelizowaniu, przyczyniać się do gromadzenia Ludu Bożego wokół Chrystusa. Winni oni przygotowywać wiernych do pełniejszego uczestnictwa w Eucharystii i wyznaczać im drogi życia sakramentalnego⁶⁰; wskazywać rodzinom ideał pielęgnowania powołań misyjnych wśród dzieci⁶¹; wychowywać młodzież i rozbudzać w niej zapał misyjny oraz pragnienie ofiary modlitwy, codziennego trudu i jałmużny za misje⁶²; godzić – gdy zaistnieje taka konieczność – różne poglądy, by nikt, żyjąc w danej społeczności, nie czuł się wyizolowany⁶³, jak również ukierunkowywać przejawiającą się w różnych momentach życia społecznego niesprawiedliwość tak, by przechodziła transformację w kierunku sprawiedliwości⁶⁴. Także powołane przez przyjęcie prawd ewangelicznych instytuty zakonne, są zobligowane do oddania swojego życia zarówno czynnego, jak i kontemplacyjnego w służbę misji⁶⁵.

Jan Paweł II zauważa, że misje to szczególny teren katechezy⁶⁶. Prowadząc ją, Kościół otwiera się na wszystkich ludzi bez względu na język, przynależność narodową, kulturę, wiek⁶⁷ czy religię i z wielkim szacunkiem odnosi się do ich wyznań i prze-

⁵⁸ Por. Jan Paweł II, *Misyjna moc cierpienia*. Orędzie na Światowy Dzień Misyjny, „L'Osservatore Romano” 5: 1984 nr 6 (54), s. 3.

⁵⁹ DM 38.

⁶⁰ Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptor hominis”*, w: *Nauczanie papieskie*, Jan Paweł II, Poznań 1990, 1(1979), t. II, s. 231-267, nr 19.

⁶¹ Por. Jan Paweł II, *Powinność głoszenia Dobrej Nowiny*. Orędzie na Światowy Dzień Misyjny, „L'Osservatore Romano” 2: 1981 nr 8 (20), s. 17-18.

⁶² DM 39.

⁶³ DK 9.

⁶⁴ Jan Paweł II, *Praca czyni was współpracownikami Boga w dziele stworzenia*. Przemówienie do robotników w São Paulo, „L'Osservatore Romano” 1: 1980 nr 8, s. 19.

⁶⁵ DM 40.

⁶⁶ CT 13.

⁶⁷ Jan Paweł II, *Nauczanie religii w polskiej szkole*. Przemówienie do katechetów, nauczycieli i uczniów, „L'Osservatore Romano” 12: 1991 nr 6 (133), s. 3.

konań, mając świadomość, że ingerencja w nie godziłaby w godność osoby ludzkiej⁶⁸. Oczywiście, katecheza prowadzona jest nie tylko na misjach, ale wszędzie – w każdym kraju, mieście, wiosce; w kościołach, szkołach i domach, a jej podmiotem jest rodzina, młodzież, dzieci i dorośli. Stanowi ona zbiorowy obowiązek całego Kościoła katechizowanego i katechizującego we wspólnocie wiary⁶⁹. Jest niezbędna, gdyż – z jednej strony – prowadzi do dojrzałej wiary, a z drugiej – umacnia w dawaniu świadectwa w świecie⁷⁰. Jako taka, dyktowana jest przez miłość oraz odpowiedzialność, „która rodzi się z miłości dla tych, których spotykamy w drodze”⁷¹, i zespala wspólnotę łącząc ją z żywym Bogiem⁷². Katecheza stanowi niejako „uzupełnienie braku serca, który niesie ze sobą dzisiejsze zaspieszone, a także zmaterializowane życie środowisk rodzinnych”⁷³. Jest istotnym elementem kształtowania spojrzenia na życie ludzi młodych. Młodzież, mogąca przykładem swojego życia przewyciężyć zło egoizmu, sekularyzmu, hedonizmu, narkomanii i wyprowadzać swoich rówieśników z drogi prowadzącej do zguby⁷⁴, jest dla współczesnego Kościoła wielkim skarbem. Świat młodych stanowi szczególnie teren misyjny. Kościół ma wiele do powiedzenia młodym, a oni – Kościołowi. Ta wymiana doświadczeń wymaga otwarcia, odwagi i serdeczności⁷⁵. Młodość jest czasem odkrywania wewnętrznego „ja”, które może być bogate w kierunku dobra lub zła, na ogół jest też czasem wielkiego pragnienia Boga, które często skrywane bywa pod maską obojętności, a czasami wręcz

⁶⁸ Zob. K. Wojtyła, *Naświetlenie Deklaracji o wolności religijnej*, w: *Przemówienia i wywiady w Radio Watykańskim*, Rzym 1987, s. 43.

⁶⁹ Jan Paweł II, *Autokatechizacja*. Homilia w czasie Mszy świętej połączonej z udzieleniem I Komunii świętej, „L'Osservatore Romano” 8: 1987 nr 5 bis (90), s. 11.

⁷⁰ CT 25.

⁷¹ Jan Paweł II, *Wstańcie, chodźmy!*, Kraków 2004, s. 86.

⁷² K. Wojtyła, *Problem katechezy na Synodzie biskupów*, w: *Przemówienia i wywiady w Radio Watykańskim*, s. 143.

⁷³ Jan Paweł II, *Wasza obecność przejrzywym znakiem Ewangelii*. Przemówienie do zakonnic zgromadzonych na Jasnej Górze, w: *Jan Paweł II na Ziemi Polskiej*, s. 100-101.

⁷⁴ Por. Jan Paweł II, *Młodzież nadzieją Ewangelii*. Orędzie na Światowy Dzień Misyjny, „L'Osservatore Romano” 6: 1985 nr 6-7 (66-67), s. 32.

⁷⁵ ChL 46.

wrogości⁷⁶. Młodość, to także czas pragnienia afirmacji, lecz nie takiej, która akceptuje wszystko bez wyjątku, lecz takiej, która jest autentyczna i wymagająca. W młodości rodzi się pragnienie miłości, która jest najbardziej wewnętrzną własnością człowieka, pozwalającą podchodzić z właściwą mu wrażliwością do podejmowanych zadań i obowiązków⁷⁷. Otwarty na prawdę, sprawiedliwość i piękno młody człowiek chce odnaleźć samego siebie, dlatego szuka i ceni ludzi, którzy według tych wartości żyją i nauczają⁷⁸, przewodników mogących być oparciem i towarzyszyć w drodze⁷⁹. I tego wszystkiego Kościół musi być świadomy, i to wszystko musi brać pod uwagę, jeżeli chce utrzymywać dialog z młodzieżą, katechizować ją, ewangelizować i być jej przewodnikiem na drogach miłości wiodących do Chrystusa.

Do dzieł misyjnych i ewangelizacji Kościół powołuje również ludzi świeckich, dzięki zaangażowaniu których może oddziaływać o wiele skuteczniej i którzy „współpracują w dziele ewangelicznym Kościoła i uczestniczą w jego zbawczym posłannictwie jako świadkowie i jako żywe narzędzia”⁸⁰. Ojciec Święty zauważa, że świeccy, żyjąc życiem wspólnot, do których zostali posłani, przyczyniają się do ich kształcenia i wychowania w prawdzie i miłości oraz ukazują mądrość i dobroć Boga. Oczekuje się od nich świadectwa miłości, prawdy i sprawiedliwości dawanego w codziennym wypełnianiu obowiązków zarówno w świecie ekonomii, polityki, kultury, nauki, sztuki, środków przekazu, jak i na niwie służby społecznej pełnionej czy to na skalę lokalną, czy międzynarodową⁸¹. Szczególnie otwarte na ewangelizację świeckich są takie obszary życia, jak wychowanie dzieci i mło-

⁷⁶ Zob. Jan Paweł II, „*Idźcie na cały świat i głoście Ewangelię...*” Oędzie na Światowy Dzień Młodzieży, „L'Osservatore Romano” 13: 1992 nr 2 (140), s. 6.

⁷⁷ Jan Paweł II, *Odpowiedzialność ludzi nauki i kultury za prawdę*. Przemówienie do rektorów wyższych uczelni zgromadzonych na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, „L'Osservatore Romano” 20: 1999 nr 8 (215), s. 28.

⁷⁸ Jan Paweł II, *Nauczanie religii w polskiej szkole*. Przemówienie do katechetów, nauczycieli i uczniów, „L'Osservatore Romano” 12: 1991 nr 6 (133), s. 4.

⁷⁹ Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei*, s. 101–102.

⁸⁰ DM 41.

⁸¹ Por. EiA 108.

dzieży, praca, cierpienie i miłość⁸². Na obszarach tych wyjątkową rolę odgrywa rodzina chrześcijańska, która wraz z sakramentem małżeństwa przyjmuje na siebie obowiązek obrony i szerzenia wiary⁸³, a także świadczona Chrystusa „aż po krańce ziemi” (Dz 1, 8) poprzez ukazywanie swym życiem miłości i szacunku do życia⁸⁴. Przyszłość ewangelizacji w znacznej mierze uzależniona jest od domowego Kościoła⁸⁵

Zdaniem Ojca Świętego w Kościele każdy ma swoje miejsce i w miarę swoich możliwości powinien wykorzystywać posiadane umiejętności oraz zdolności zarówno w nim samym, jak i świecie w którym żyją⁸⁶. Swoje posłannictwo apostołskie świeccy realizują przez miłość braterską, która pozwala im dostrzec potrzeby innych⁸⁷. Dostrzeżenie ogromu tych potrzeb niejednokrotnie sprawia, że porzucają oni dotychczasowe życie, przynajmniej na jakiś czas, i całkowicie oddają się służbie misyjnej⁸⁸. Niosą wszechstronną pomoc i słowo Boże, służą modlitwą, wsparciem duchowym, czynem i samymi sobą; pięknie kształtują swoje rodziny ku pełni miłości i świętości, a – by szerzej oddziaływać – angażują się na niwie polityki, życia społecznego i kulturalnego czy gospodarki na różnych szczeblach⁸⁹, zawsze mając przy tym świadomość, że pierwszą i podstawową powinnością w przekazywaniu wiary musi być głębokie życie chrześcijańskie⁹⁰. Pragnienie osiągnięcia pełni w Chrystusie i doskonałości w miłości powinno przyświecać wszystkim chrześcijanom, niezależnie od stanu, zawodu, poglądów czy aspiracji życiowych⁹¹. Kościół jest

⁸² Paweł VI, *Adhortacja apostołska „Evangelii nuntiandi” o ewangelizacji w świecie współczesnym*, w: *Encykliki*, Warszawa 1981, s. 180-218, tutaj nr 70 [dalej: EN].

⁸³ Por. KK 11.

⁸⁴ FC 54.

⁸⁵ Por. Tamże 60; zob. W. Rachwalik, *Domowy Kościół*, „Communio”, 6: 1986 nr 6 (36), s. 105.

⁸⁶ Jan Paweł II, *Świeccy wobec tajemnicy Chrystusa*. Audiencja generalna, „L’Osservatore Romano” 15: 1994 nr 1 (159), s. 45.

⁸⁷ DA 11.

⁸⁸ ChL 35.

⁸⁹ EN 70; por. RMi 72.

⁹⁰ DM 36.

⁹¹ KK 40.

otwarty na pluralizm programów i propozycji działania⁹². Zaprasza do współpracy wszystkich, również tych, którzy są zawiedzeni wskutek form, jakie przybiera cywilizacja ziemska⁹³, do budowania „cywilizacji miłości” na wszystkich obszarach świata, we wszystkich dziedzinach życia i we wszystkich wspólnotach, zarówno kościelnych, jak i rodzinnych, młodzieżowych, społecznych, narodowych i globalnych⁹⁴. Zaprasza więc do Społecznej Krucjaty Miłości⁹⁵, której promotorem był Sługa Boży kardynał Stefan Wyszyński, a niestrudzonym orędownikiem papież Jan Paweł II, gorąco przywiązany do idei papieża Pawła VI zjednoczenia w miłości ludzi różnych wyznań, światopoglądów i religii⁹⁶.

Kościół, umacniając społeczeństwa obywatelskie i wspierając ruchy opozycyjno-demokratyczne, odegrał istotną rolę w procesie demokratyzacji świata⁹⁷. Zawsze podkreślał, iż „wierni mają prawo do swobodnego zakładania stowarzyszeń i kierowania nimi dla celów miłości lub pobożności albo ożywiania chrześcijańskiego powołania w świecie, a także odbywania zebrań dla wspólnego osiągnięcia tych celów”⁹⁸. Kościół nie jest jednak kompetentny w sprawach doczesnych⁹⁹, dlatego też wzywa do uczestnictwa w życiu społecznym wiernych świeckich, którzy będąc bardziej kompetentni w tej mierze mogą wpływać na kształt tego życia,

⁹² Kongregacja Nauki Wiary, *Wskazania dotyczące studiów i nauczania doktryny społecznej Kościoła w ramach formacji kapłańskiej*, „L'Osservatore Romano”, (wydanie polskie) 10: 1989 nr 7 (114), s. 10-20, nr 60.

⁹³ Jan Paweł II, *Jest z wami Maryja*. Homilia wygłoszona w czasie Mszy świętej odprawionej pod Szczytem Jasnej Góry, „L'Osservatore Romano” 12: 1991 nr 8 (135), s. 29.

⁹⁴ DA 9.

⁹⁵ S. Wyszyński, *O społecznej krucjacie miłości* w: Listy Pastorskie Prymasa Polski, Paryż 1975, s. 537–552.

⁹⁶ PP 45.

⁹⁷ Por. J. Casanova, *Kościół wobec wyboru. Katolicyzm i demokracja w Hiszpanii i w Polsce*, „Res Publica”, 5: 1991 nr 9 (46), s. 11–23; zob. J. Ratzinger, *Miejsce chrześcijaństwa w demokracji pluralistycznej. Chrześcijaństwo we współczesnym świecie*, „Słowo Narodowe”, 2: 1990 nr 4 (12), s. 7–14.

⁹⁸ *Kodeks Prawa Kanonicznego*, Poznań 1984, kan. 215.

⁹⁹ Pius XI, *Encyklika o odnowieniu ustroju społecznego i o dostosowaniu go do normy prawa Ewangelii „Quadragesimo Anno” w czterdziestą rocznicę encykliki „Rerum novarum”*, w: *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, L. Kamińska (red.), Rzym-Lublin 1996, t. I, s. 105-146, nr 46–47 [dalej: QA].

jak również na model porządku doczesnego¹⁰⁰. Niemal na każdym kroku przypomina, że każdy odpowiedzialny jest w jakiś sposób za rzeczywistość i zobowiązany do podejmowania działań służących poszanowaniu godności człowieka oraz budowaniu lepszej przyszłości¹⁰¹. O tym, że przypomnienie to nie trafia w pustkę, świadczy mnogość różnorodnych organizacji i stowarzyszeń chrześcijańskich, z których jedne służą ogólnemu celowi Kościoła, inne – głoszeniu Ewangelii i uświęcenia, a jeszcze inne – wypełnianiu porządku doczesnego duchem chrześcijańskim przez świadczenie miłosierdzia i miłości¹⁰².

Papież Pius X gorąco pragnął, aby *instaurare omnia in Christo*¹⁰³. Odnowienie to przybiera postać miłości do świata, który Chrystus tak umiłował, że oddał zań życie; miłość do świata uzewnętrznia się zaś w podjęciu służby na rzecz jego rozwoju i dobra wspólnego¹⁰⁴. Chrześcijanin wprowadza w ten świat wiarę, prawdę, uczciwość, moralność, a wydając sąd etyczny w konkretnych sytuacjach życiowych, współtworzy doktryny i zasady współżycia społecznego¹⁰⁵, przy czym musi „uznawać uprawnione różnice poglądów, ale zarazem musi też wyrażać sprzeciw wobec koncepcji pluralizmu opartego na relatywizmie moralnym”¹⁰⁶. Nie może po-

¹⁰⁰ Zob. DA 7. Por. A. Auleytner, *Problem uczestnictwa w nauce społecznej Kościoła*, „Duszpasterstwo młodzieży”, (Biuletyn Tamów) 5: 1988, s. 5–11.

¹⁰¹ Jan Paweł II, *Życie społeczne i praca w świetle wiary*. Homilia w czasie Mszy świętej odprawionej na dawnym radzieckim lotnisku wojskowym, „L’Osservatore Romano” 18: 1997 nr 7 (194), s. 22.

¹⁰² DA 19.

¹⁰³ Pius X, Encyklika *E supremi apostolatus*, „Przegląd Katolicki”, 41: 1903 nr 49, s. 766–774; nr 50, s. 785–791; zob. Pius X, Encyklika *Ilfermo proposto*, w: *Enchiridion delie Encicliche*, Bologna 1998, t. IV, s. 131–145.

¹⁰⁴ Paolo VI, *Ai partecipanti all’assemblea nazionale dell’Azione Catholicá Italiana*, w: *Insegnamenti di Paolo VI*, 15: 1977, s. 388.

¹⁰⁵ Por. C. Caffara, *Doktryna społeczna Kościoła*, „Communio”, 4: 1984 nr 3 (21), s. 3–10; T.A. Amaral, *Świeccy w nowym kodeksie prawa kanonicznego*, Poznań 1987, s. 25–35; H. von Balthasar, L. Giussani, *Miejsce chrześcijanina w świecie*, Kraków 2003; F. Greiner, *Laik: jego obowiązki i prawa*, „Communio”, 7: 1987 nr 3, s. 43–48; S. Szymecki, *Świeccy w Kościele i w świecie*, „Znaki Czasu”, 10: 1988, s. 11–23.

¹⁰⁶ Kongregacja Nauki Wiary, *Nota doktrynalna o niektórych aspektach działalności i postępowania katolików w życiu politycznym*, „L’Osservatore Romano” 24: 2003 nr 2 (250), s. 50.

zwolić wciągnąć się w żaden system totalitarny¹⁰⁷. Powinien przestrzegać prawa – ogólnie pojętego, a zarazem zachowywać prawa właściwe dyscyplinie, którą się zajmuje, i nie odmawiać współpracy ludziom dążącym do tych samych celów. Mając doświadczenie wiary i wypływającą z niej moc, powinien potrafić sprostać wymogom czasu i okoliczności oraz wprowadzać ład i pokój Boży w serca społeczności, w których żyje¹⁰⁸. Katolicy mają współpracować z ludźmi dobrej woli i wraz z nimi popierać wszystko, co zmierza ku sprawiedliwości, świętości, dobru i co jest godne miłości (por. Flp 4,8)¹⁰⁹. Jak zauważa Jan Paweł II, mają być ludźmi dialogu pomiędzy różnymi kulturami i religiami¹¹⁰, a żeby prowadzić ten dialog, muszą unikać dwuznaczności, by zawsze być czytelnym znakiem dla świata¹¹¹. Ich zadaniem jest rzetelne wypełnianie powinności obywatelskich i podejmowanie działań na rzecz prawdziwego dobra wspólnego¹¹², co wiąże się z wywieraniem nacisku na władzę, by wykonywała swój urząd sprawiedliwie i by tworzone przez nią prawa odpowiadały założeniom moralnym i przyczyniały się do rozwoju społeczeństwa. Oznacza to, że katolicy nie powinni unikać funkcji publicznych, lecz przyjmować je i korzystając z możliwości, jakie stwarzają, wdrażać zasady chrześcijańskiej miłości¹¹³. Nieobecności wierzących w świecie polityki i ich sceptycyzmu wobec niej nie usprawiedliwiają wypaczenia tej grupy społecznej, która ten świat zdominowała. Wręcz przeciwnie – są one wyzwaniem¹¹⁴. Dzisiejszy świat – na co niejednokrotnie zwraca uwagę Jan Paweł II – bardzo „potrzebuje świętości chrześcijan, którzy w zwyczajnych warunkach życia rodzinnego i zawodowe-

¹⁰⁷ QA 36.

¹⁰⁸ II Sobór Watykański, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 1967, s. 537-620, tutaj nr 43 [dalej: KDK].

¹⁰⁹ Por. DA 14.

¹¹⁰ Por. Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Ecclesia in Oceania” o Kościele w Oceanii*, *Acta Apostolicae Sedis* 94: 2002, s. 361-428, nr 25.

¹¹¹ *Doktryna społeczna Kościoła katolickiego i doktryny chadeckie*, Lublin 1987, ss. 222-225.

¹¹² Zob. Benedykt XVI, *Encyklika „Deus caritas est” o miłości chrześcijańskiej*, „L'Osservatore Romano”, (wydanie polskie) 27: 2006 nr 3 (281), s. 4-21, nr 29 [dalej: DCe].

¹¹³ DA 14.

¹¹⁴ ChL 42.

go podejmują swoje codzienne obowiązki; którzy pragnąc spełniać wolę Stwórcy i na co dzień służyć ludziom, dają odpowiedź na Jego przedwieczną miłość. Dotyczy to również takich dziedzin życia, jak polityka, działalność gospodarcza, społeczna i prawodawcza. (...) Niech i w tych dziedzinach nie zabraknie pragnienia świętości, którą zdobywa się przez kompetentne, służebne działanie w duchu miłości Boga i bliźniego”¹¹⁵.

Świeccy są Ludem Bożym pielgrzymującym do Królestwa niebieskiego przez świat¹¹⁶, w którym żyją „pośród wszystkich razem i poszczególnych spraw i obowiązków (...), i w zwyczajnych warunkach życia rodzinnego i społecznego, z których niejako utkana jest ich egzystencja”¹¹⁷. Zdaniem Ojca Świętego bycie i działanie w świecie ma więc znaczenie antropologiczne, ale ma również głębokie znaczenie teologiczne i kościelne¹¹⁸. Kościół, świadomy, że człowiek jest istotą społeczną, że współtworzy społeczność i jest za nią odpowiedzialny¹¹⁹, wychodzi naprzeciw niemu ze swą nauką społeczną, która stanowi otwarty „plac budowy” i której poznanie umożliwia głębsze i dojrzsze uczestnictwo w życiu świata¹²⁰. Nauka ta, niezmienna i trwała, „przenika i nasyca nowość zależną od okoliczności, wytyczając drogi sprawiedliwości i pokoju”¹²¹, a jej głoszenie przez Kościół jest ściśle związane z jego posługą prawdzie i miłości¹²². Wszelka działalność winna się rodzić z miłości i z niej czerpać potrzebne siły¹²³. Miłość ma przed sobą ogrom-

¹¹⁵ Jan Paweł II, *Nie lękajcie się być świętymi*. Homilia w czasie Mszy świętej kanonizacyjnej bł. Kingi, „L'Osservatore Romano” 20: 1999 nr 8 (215), s. 109; zob. W. Łużyński, *Polityczna odpowiedzialność chrześcijan w świetle nauczania społecznego Kościoła*, „Społeczeństwo”, 16: 2006 nr 3, s. 531–543.

¹¹⁶ Jan Paweł II, *Kościelna tożsamość świeckich*. Audycja generalna, „L'Osservatore Romano” 15: 1994 nr 1 (159), s. 43.

¹¹⁷ KK 31.

¹¹⁸ ChL 15.

¹¹⁹ J. Kondziela, *Osoba we wspólności*, Katowice 1987, s. 47–49.

¹²⁰ ChL 42.

¹²¹ KNSK 86.

¹²² Jan Paweł II, *Kościół ma służyć prawdziwej wolności człowieka i narodu*. Przemówienie do Konferencji Episkopatu Polski, „L'Osservatore Romano” 4: 1983 nr nadzw. I, s. 26; zob. K. Chojnicka, W. Kozuba-Ciembroniewicza (red.), *Doktryny polityczne XIX i XX wieku*, Kraków 2000.

¹²³ DA 8.

ną pracę w świecie, toteż, przejawiając się w czynach, powinna przenikać całe życie¹²⁴. Stanowi ona spoiwo wszystkiego: w sposób substancjalny jednoczy Trójcę Świętą, a także ludzkie osoby i ich powołania¹²⁵, będąc przestrzenią wspólną wszystkich ras, społeczności, społeczeństw i religii. Jest siłą sprawczą oraz nadzieją dostąpienia zbawienia i świętości. Jeśli człowiek odpowie na miłość Boga i podejmie współdziałanie z Jego wolą w duchu zawierzenia, każdego dnia będzie postępował śladami Chrystusa i uświęcał siebie pośród swoich obowiązków oraz okoliczności życia¹²⁶. Nie ma bowiem sprzeczności między naśladowaniem Mistrza, a wypełnianiem codziennych zadań¹²⁷. Wręcz przeciwnie, sumienna praca i spełnianie obowiązków jest drogą Chrystusa, przez Niego wskazaną, wiodącą do uświęcenia.

Kościół, biorąc pod uwagę zaangażowanie osób duchownych i świeckich w rozszerzanie Królestwa Bożego na ziemi, jest komunią świętych¹²⁸. To miłość wyzwala w człowieku pragnienie świętości. Dla Jana Pawła II święci i błogosławieni stanowią żywy dowód skuteczności łaski Bożej, która wprowadziła ich na drogę wiodącą do Królestwa niebieskiego, ale zawsze pozostają ludźmi takimi jak my, różniącymi się tylko tym, iż kierowani ideą budowania swojego życia na skale, doszli do pełni człowieczeństwa¹²⁹. Żyli oni i żyją, aby ukazywać wielką godność człowieka, przede wszystkim poprzez świadectwo „o Chrystusie ukrzyżowanym i zmartwychwstałym «dla nas i dla naszego zbawienia», to znaczy równocześnie świadczyć o tej godności, jaką człowiek ma wobec Boga. Świadczyć o tym powołaniu, jakie człowiek ma w Chrystusie”¹³⁰, i swą wiarą, nadzieją i miłością nieść światło

¹²⁴ Tamże 16.

¹²⁵ Jan Paweł II, *Wstanie, chodźmy!*, s. 11.

¹²⁶ Por. KK 41.

¹²⁷ Jan Paweł II, *Udział świeckich w urzędzie prorockim Chrystusa*. Audycja generalna, „L'Osservatore Romano” 15: 1994 nr 4 (162), s. 32.

¹²⁸ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994, 946.

¹²⁹ Por. Jan Paweł II, *Chrześcijanie w pełnym tego słowa znaczeniu*. Homilia w czasie Mszy świętej beatyfikacyjnej biskupa Sebastiana Józefa Pelczara, „L'Osservatore Romano” 12: 1991 nr 5 (132), s. 14.

¹³⁰ Jan Paweł II, *Przypatrzcie się „bracia” powołaniu waszemu*. Homilia w czasie Mszy świętej beatyfikacyjnej Karoliny Kózkówny, „L'Osservatore Romano” 8: 1987 nr 5 (90), s. 17-18.

historii¹³¹, tak jak niosła je Maryja, będąca odzwierciedleniem wszelkiej świętości¹³² i nauczająca, iż świętość polega na miłości. Świętość upodabnia człowieka do Chrystusa właśnie przez miłość. Poprzez nią „trwamy w Chrystusie, tak jak On sam poprzez miłość trwa w Ojcu. Świętość jest podobieństwem do Chrystusa, które sięga tajemnicy Jego jedności z Ojcem w Duchu Świętym: Jego jedności z Ojcem przez miłość”¹³³. Człowiek ma w sobie „pierwiastek Boży” i z tego względu skierowane jest do niego wezwanie do wieczności, świętości, które jest jednocześnie wyzwaniem¹³⁴. Świętość może być osiągnięta poprzez świadectwo żywej i dojrzałej miłości oraz wiary zauważającej trudności, ale zdolnej je przewycięzać. Odchodząc od źródeł miłości i świętości, człowiek odchodzi od Chrystusa¹³⁵, a dążąc do świętości, zmierza dalej niż tylko przewycięzanie, zmierza do ukazywania obecności Boga poprzez wprowadzanie sprawiedliwości, solidarności i miłości w codzienne życie¹³⁶.

Zdaniem Ojca Świętego wiara i szukanie świętości jest sprawą prywatną, jako że stanowi osobiste spotkanie człowieka z Bogiem w prawdziwej wewnętrznej wolności, lecz jest równocześnie sprawą ogółu, gdyż Bóg pragnie objąć swym powołaniem wszystkich ludzi (por. Kpł 11,44)¹³⁷. Szczególnie wymownym wzorem odpowiedzi na Boże powołanie do świętości jest postawa męczenników. Męczeństwo to wielka i radykalna próba człowieczeństwa i godności człowieka w obliczu Boga, ale także świata,

¹³¹ DCe 40.

¹³² Tamże 41.

¹³³ Jan Paweł II, *Bądźcie mocni wiarą, nadzieją i miłością*. Homilia w czasie Mszy beatyfikacyjnej o. Rafała Kalinowskiego i Brata Alberta – Adama Chmielowskiego, odprawionej na Błoniach, „L'Osservatore Romano” 4: 1983 nr nadzw. II, s. 13.

¹³⁴ Jan Paweł II, *Alternatywa śmierci i nieśmiertelności wchodzi do definicji człowieka*, w: *Nauczanie społeczne 1978–1979*, Jan Paweł II, Warszawa 1982, t. II, s. 169.

¹³⁵ Jan Paweł II, *By nikt nie czuł się obcym we własnej ojczyźnie*. Homilia w czasie Mszy świętej, „L'Osservatore Romano” 12: 1991 nr 5 (132), s. 24.

¹³⁶ Por. KDK 21.

¹³⁷ Jan Paweł II, *By nikt nie czuł się obcym we własnej ojczyźnie*. Homilia w czasie Mszy świętej, „L'Osservatore Romano” 12: 1991 nr 5 (132), s. 24.

któremu coraz częściej zdarza się o tym zapominać¹³⁸. Jako takie uobecnia się także i dzisiaj. Męstwo ofiar nazizmu, komunizmu, walk rasowych i etnicznych, ale także męstwo w najzwyklejszych, codziennych sprawach, które niejednokrotnie wymagają wielkiej siły duchowej, jest świadectwem ciągle żywej idei służenia prawdzie i miłości¹³⁹. Dlatego papież Jan Paweł II wypowiada następujące słowa: „Nie lękajcie się chcieć świętości! Nie lękajcie się być świętymi! Uczyńcie kończący się wiek i nowe tysiąclecie erą ludzi świętych!”¹⁴⁰. Istotnym elementem świętości jest ukazywanie jej w swoim środowisku, podjęcie prawdziwej „pedagogiki świętości”, ukierunkowanej indywidualnie do każdej konkretnej osoby¹⁴¹, świętość bowiem to zadanie nie tylko rodziny, duchownych i konsekrowanych¹⁴², lecz także osób stanu wolnego, wszystkich świeckich, wszyscy bowiem wezwani są do budowania Królestwa niebieskiego na ziemi¹⁴³. Świętość i święci są obecni w świecie, by przybliżyć to Królestwo, by ukazywać, że chrześcijaninem należy być nie tylko powierzchownie i z nazwy, ale całym sobą¹⁴⁴, by na nowo przypominać, jaka jest właściwa hierarchia wartości, by zawstydzić. Ten „zbawczy wstyd” jest potrzebny – jak mówi Jan Paweł II – aby człowiek mógł ujrzeć siebie w całej prawdzie¹⁴⁵. Jest konieczny, aby móc innych zbliżyć do Stwórcy i drugiego człowieka.

¹³⁸ Jan Paweł II, *Błogosławieni, którzy cierpią dla sprawiedliwości*. Homilia w czasie Mszy świętej, „L'Osservatore Romano” 20: 1999 nr 8 (215), s. 25.

¹³⁹ Por. Jan Paweł II, *List apostolski „Incarnationis Mysterium” – Bulla ogłaszająca Wielki Jubileusz Roku 2000*, „L'Osservatore Romano”, (wydanie polskie) 20: 1999 nr 1 (209), s. 9-15, nr 13.

¹⁴⁰ Tamże, s. 107-108.

¹⁴¹ Jan Paweł II, *List apostolski „Novo millennio ineunte” na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000*, „L'Osservatore Romano”, (wydanie polskie) 22: 2001 nr 2 (230), s. 4-23, nr 31.

¹⁴² Jan Paweł II, *Wobec wyzwania nowych potrzeb*. Przemówienie do zakonników i zakonnice zgromadzonych w katedrze, „L'Osservatore Romano” 12: 1991 nr 5 (132), s. 28.

¹⁴³ Por. KK 41.

¹⁴⁴ Jan Paweł II, *Chrześcijanie w pełnym tego słowa znaczeniu*. Homilia w czasie Mszy świętej beatyfikacyjnej biskupa Sebastiana Józefa Pelczara, „L'Osservatore Romano” 12: 1991 nr 5 (132), s. 14.

¹⁴⁵ Jan Paweł II, *Przypatrzcie się „bracia” powołaniu waszemu*. Homilia w czasie Mszy świętej beatyfikacyjnej Karoliny Kózkówny, „L'Osservatore Romano” 8: 1987 nr 5 (90), s. 17.

Nota o autorze: Grzegorz Sudoł, doktor teologii Papieskiego Uniwersytetu Jana Pawła II w Krakowie na podstawie rozprawy: *Rola miłości w życiu indywidualnym i społecznym w świetle nauczania papieża Jana Pawła II.*

Bibliografia:

- Amaral T.A., *Świeccy w nowym kodeksie prawa kanonicznego*, Poznań 1987.
- Auleytner A., *Problem uczestnictwa w nauce społecznej Kościoła*, „Duszpasterstwo młodzieży”, (Biuletyn Tarnów) 5: 1988, s. 5–11.
- Balthasar von H.U., Giussani L., *Miejsce chrześcijanina w świecie*, Kraków 2003.
- Benedykt XVI, *Encyklika „Deus caritas est” o miłości chrześcijańskiej*, „L’Osservatore Romano”, (wydanie polskie) 27: 2006 nr 3 (281), s. 4-21.
- Caffara C., *Doktryna społeczna Kościoła*, „Communio”, 4(1984)3, s. 3–10.
- Casanova J., *Kościół wobec wyboru. Katolicyzm i demokracja w Hiszpanii i w Polsce*, „Res Publica”, 5: 1991 nr 9 (46), s. 11–23.
- Chojnicka K., Kozuba-Ciembroniewicza W. (red.), *Doktryny polityczne XIX I XX wieku*, Kraków 2000.
- Doktryna społeczna Kościoła katolickiego i doktryny chadeckie*, Lublin 1987.
- Greiner F., *Laik: jego obowiązki i prawa*, „Communio”, 7(1987)3, s. 43–48.
- II Sobór Watykański, *Dekret o apostołstwie świeckich „Apostolicam actuositatem”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 1967, s. 379-405.
- II Sobór Watykański, *Dekret o działalności misyjnej Kościoła „Ad gentes divinitus”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 1967, s. 436-474.
- II Sobór Watykański, *Dekret o posłudze i życiu kapłanów „Presbyterorum ordinis”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 1967, s. 487-517.
- II Sobór Watykański, *Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli „Inter mirifica”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 1967, s. 78-86.
- II Sobór Watykański, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 1967, s. 105-166.

- II Sobór Watykański, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 1967, s. 537-620, tutaj nr 43 [dalej: KDK].
- Jan Paweł II, „*Być konsekwentnym*”. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański, „*L'Osservatore Romano*” 20: 1999 nr 11 (217), s. 42.
- Jan Paweł II, „*Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię...*” Orędzie na Światowy Dzień Młodzieży, „*L'Osservatore Romano*” 13: 1992 nr 2 (140), s. 6.
- Jan Paweł II, „*Myśmy poznali i uwierzyli miłości, jaką Bóg ma ku nam*” (1J 4, 16). Orędzie na Światowy Dzień Młodzieży, „*L'Osservatore Romano*” 7: 1986 nr 11–12 (85), s. 13.
- Jan Paweł II, „*Nauczycielu, gdzie mieszkasz. Chodźcie i zobaczcie*” (por. J 1, 38–39). Orędzie na Światowy Dzień Młodzieży, „*L'Osservatore Romano*” 17: 1996 nr 10 (187), s. 5–6.
- Jan Paweł II, „*Nie lękajcie się iść pod prąd*” Homilia podczas Mszy św. w Niedzielę Palmową, „*L'Osservatore Romano*” 25: 2004 nr 5 (263), s. 36.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Catechesi tradendae” o katechizacji w naszych czasach* w: *Nauczanie papieskie*, Jan Paweł II, Poznań 1990, t. II, 2: 1979, s. 424-462.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Christifideles laici” o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II*, „*L'Osservatore Romano*”, (wydanie polskie) 9: 1988 nr 12 (109), s. 9-24.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Ecclesia in Africa” o Kościele w Afryce i jego misji ewangelizacyjnej u progu roku 2000*, „*L'Osservatore Romano*”, (wydanie polskie) 16: 1995 nr 10 (177), s. 4-40.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Ecclesia in Europa” o Kościele w Europie*, „*L'Osservatore Romano*”, (wydanie polskie) 24: 2003 nr 7-8 (255), s. 4-39.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Ecclesia in Oceania” o Kościele w Oceanii*, *Acta Apostolicae Sedis* 94: 2002, s. 361-428.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio” o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym*, „*L'Osservatore Romano*”, (wydanie polskie) 2: 1981 nr 11 (23), s. 7-19.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Reconciliatio et paenitentia” o pojednaniu i pokucie w dzisiejszym posłannictwie Kościoła*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1996, t. I, s. 191-267.
- Jan Paweł II, *Alternatywa śmierci i nieśmiertelności wchodzi do definicji człowieka*, w: *Nauczanie społeczne 1978–1979*, Jan Paweł II, Warszawa 1982, t. II, s. 169.

- Jan Paweł II, *Autokatechizacja*. Homilia w czasie Mszy świętej połączonej z udzieleniem I Komunii świętej, „L'Osservatore Romano” 8: 1987 nr 5 bis (90), s. 11.
- Jan Paweł II, *Bądźcie mocni wiarą, nadzieją i miłością*. Homilia w czasie Mszy beatyfikacyjnej o. Rafała Kalinowskiego i Brata Alberta – Adama Chmielowskiego, odprawionej na Błoniach, „L'Osservatore Romano” 4: 1983 nr nadzw. II, s. 13.
- Jan Paweł II, *Błogosławieni, którzy cierpią dla sprawiedliwości*. Homilia w czasie Mszy świętej, „L'Osservatore Romano” 20: 1999 nr 8 (215), s. 25.
- Jan Paweł II, *Budowałem razem z wami na fundamencie Chrystusowego Krzyża*. Homilia w czasie Mszy świętej odprawionej przed opactwem OO. Cystersów w Mogile, w: *Jan Paweł II na Ziemi Polskiej*, s. 245.
- Jan Paweł II, *By nikt nie czuł się obcym we własnej ojczyźnie*. Homilia w czasie Mszy świętej, „L'Osservatore Romano” 12: 1991 nr 5 (132), s. 24.
- Jan Paweł II, *By nikt nie czuł się obcym we własnej ojczyźnie*. Homilia w czasie Mszy świętej, „L'Osservatore Romano” 12: 1991 nr 5 (132), s. 24.
- Jan Paweł II, *Chrześcijanie w pełnym tego słowa znaczeniu*. Homilia w czasie Mszy świętej beatyfikacyjnej biskupa Sebastiana Józefa Pelczara, „L'Osservatore Romano” 12: 1991 nr 5 (132), s. 14.
- Jan Paweł II, *Encyklika „Dives in misericordia” o Bożym Miłosierdziu*, Poznań 1980.
- Jan Paweł II, *Encyklika „Fides et ratio” o relacjach między wiarą a rozumem*, „L'Osservatore Romano”, (wydanie polskie) 19: 1998 nr 11 (207), s. 4-40.
- Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris missio” o stałej aktualności posłania misyjnego*, „L'Osservatore Romano”, (wydanie polskie) 12: 1991 nr 1 (129), s. 4-37.
- Jan Paweł II, *Eucharystia jest „Sakramentem siły przebiccia”* Słowo do młodzieży zgromadzonej przed siedzibą arcybiskupa, „L'Osservatore Romano” 8: 1987 nr 5 (90), s. 24.
- Jan Paweł II, *Ewangelia drogą twórczego piękna życia*. Przemówienie do profesorów i studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, w: *Jan Paweł II na Ziemi Polskiej*, S. Dziwisz, J. Kowalczyk, T. Rakoczy, Watykan 1979, s. 169.
- Jan Paweł II, *Heroizm w życiu codziennym*. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański, „L'Osservatore Romano” 25: 2004 nr 11-12 (268), s. 44.
- Jan Paweł II, *Indywidualny i zespołowy udział świeckich w apostołstwie*. Audiencja generalna, 15: 1994 nr 8 (165), s. 34.

- Jan Paweł II, *Jasnogórska ewangelizacja wolności*. Homilia w czasie Mszy świętej odprawionej pod Szczytem Jasnej Góry, „L'Osservatore Romano” 4: 1983 nr nadzw. I, s. 22.
- Jan Paweł II, *Jest z wami Maryja*. Homilia wygłoszona w czasie Mszy świętej odprawionej pod Szczytem Jasnej Góry, „L'Osservatore Romano” 12: 1991 nr 8 (135), s. 28-29.
- Jan Paweł II, *Kościelna tożsamość świeckich*. Audiencja generalna, „L'Osservatore Romano” 15: 1994 nr 1 (159), s. 43.
- Jan Paweł II, *Kościół ma służyć prawdziwej wolności człowieka i narodu*. Przemówienie do Konferencji Episkopatu Polski, „L'Osservatore Romano” 4: 1983 nr nadzw. I, s. 26.
- Jan Paweł II, *Ku wspólnemu budowaniu Kościoła*. Przemówienie do uczestników sympozjum na temat „Udział wiernych świeckich w duszpasterskiej postudze kapłanów”, „L'Osservatore Romano” 15: 1994 nr 8 (165), s. 22.
- Jan Paweł II, *List apostolski „Incarnationis Mysteriorum” – Bulla ogłaszająca Wielki Jubileusz Roku 2000*, „L'Osservatore Romano”, (wydanie polskie) 20: 1999 nr 1 (209), s. 9-15.
- Jan Paweł II, *List apostolski „Novo millennio ineunte” na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000*, „L'Osservatore Romano”, (wydanie polskie) 22: 2001 nr 2 (230), s. 4-23, nr 31.
- Jan Paweł II, *Misyjna moc cierpienia*. Orędzie na Światowy Dzień Misyjny, „L'Osservatore Romano” 5: 1984 nr 6 (54), s. 3.
- Jan Paweł II, *Młodość nadzieją Ewangelii*. Orędzie na Światowy Dzień Misyjny, „L'Osservatore Romano” 6: 1985 nr 6-7 (66-67), s. 32.
- Jan Paweł II, *Nauczanie religii w polskiej szkole*. Przemówienie do katechetów, nauczycieli i uczniów, „L'Osservatore Romano” 12: 1991 nr 6 (133), s. 4.
- Jan Paweł II, *Nie lękajcie się być świętymi*. Homilia w czasie Mszy świętej kanonizacyjnej bł. Kingi, „L'Osservatore Romano” 20: 1999 nr 8 (215), s. 109.
- Jan Paweł II, *Niech nas ożywia troska o przekazywanie innym światła i radości wiary*. Orędzie na Światowy Dzień Misyjny, „L'Osservatore Romano” 21: 2000 nr 9 (226), s. 5.
- Jan Paweł II, *Odpowiedzialność ludzi nauki i kultury za prawdę*. Przemówienie do rektorów wyższych uczelni zgromadzonych na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, „L'Osservatore Romano” 20: 1999 nr 8 (215), s. 28.
- Jan Paweł II, *Otwórzcie drzwi Odkupicielowi*. Audiencja dla Kardynałów i Kurii Rzymskiej, „L'Osservatore Romano” 4: 1983 nr 1 (37), s. 7.
- Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, Kraków 2005.

- Jan Paweł II, *Powinność głoszenia Dobrej Nowiny*. Orędzie na Światowy Dzień Misyjny, „L'Osservatore Romano” 2: 1981 nr 8 (20), s. 17–18.
- Jan Paweł II, *Praca czyni was współpracownikami Boga w dziele stworzenia*. Przemówienie do robotników w São Paulo, „L'Osservatore Romano” 1: 1980 nr 8, s. 19.
- Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei*, Lublin 1994.
- Jan Paweł II, *Przypatrzcie się „bracia” powołaniu waszemu*. Homilia w czasie Mszy świętej beatyfikacyjnej Karoliny Kózkówny, „L'Osservatore Romano” 8: 1987 nr 5 (90), s. 17-18.
- Jan Paweł II, *Rozważanie na zakończenie Drogi Krzyżowej w Wielki Piątek*, „L'Osservatore Romano” 15: 1994 nr 5 (163), s. 10.
- Jan Paweł II, *Świeccy – pełnoprawni członkowie Kościoła*. Przemówienie do biskupów metropolii gnieźnieńskiej, warszawskiej i poznańskiej podczas wizyty „ad limina”, „L'Osservatore Romano” 8: 1987 nr 11–12 (96–97), s. 9.
- Jan Paweł II, *Świeccy wobec tajemnicy Chrystusa*. Audiencja generalna, „L'Osservatore Romano” 15: 1994 nr 1 (159), s. 45.
- Jan Paweł II, *Udział świeckich w urzędzie prorockim Chrystusa*. Audiencja generalna, „L'Osservatore Romano” 15: 1994 nr 4 (162), s. 32.
- Jan Paweł II, *Wasza obecność przejrzystym znakiem Ewangelii*. Przemówienie do zakonnic zgromadzonych na Jasnej Górze, w: *Jan Paweł II na Ziemi Polskiej*, s. 100-101.
- Jan Paweł II, *Wobec wyzwania nowych potrzeb*. Przemówienie do zakonników i zakonnic zgromadzonych w katedrze, „L'Osservatore Romano” 12: 1991 nr 5 (132), s. 28.
- Jan Paweł II, *Wstańcie, chodźmy!*, Kraków 2004.
- Jan Paweł II, *Zaszczepiajcie Kościół w każdym ludzkim środowisku*. Przemówienie do członków Papieskiej Rady ds. Świeckich oraz przywódców międzynarodowych organizacji laikat, „L'Osservatore Romano” 13: 1992 nr 10 (146), s. 20.
- Jan Paweł II, *Życie społeczne i praca w świetle wiary*. Homilia w czasie Mszy świętej odprawionej na dawnym radzieckim lotnisku wojskowym, „L'Osservatore Romano” 18: 1997 nr 7 (194), s. 22.
- Kasperkiewicz K., *Pojęcie miłosierdzia w encyklice „Dives in Misericordia”*, w: *Dives in Misericordia. Tekst i komentarz*, Lublin 1983.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994.
- Kodeks Prawa Kanonicznego*, Poznań 1984.
- Kondziela J., *Osoba we wspólnoty*, Katowice 1987.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Nota doktrynalna o niektórych aspektach działalności i postępowania katolików w życiu politycznym*, „L'Osservatore Romano” 24: 2003 nr 2 (250), s. 50.

- Kongregacja Nauki Wiary, *Wskazania dotyczące studiów i nauczania doktryny społecznej Kościoła w ramach formacji kapłańskiej*, „L'Observatore Romano”, (wydanie polskie) 10: 1989 nr 7 (114), s. 10-20.
- Łużyński W., *Polityczna odpowiedzialność chrześcijan w świetle nauczania społecznego Kościoła*, „Społeczeństwo”, 16: 2006 nr 3, s. 531–543.
- Nagórny J., *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, Lublin 1997.
- Paolo VI, *Ai partecipanti all' assemblea nazionale dell' Azione Cattolica Italiana*, w: *Insegnamenti di Paolo VI*, 15: 1977, s. 388.
- Papieska Komisja *Iustitia et Pax*, *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, Kielce 2005.
- Paweł VI, *Adhortacja apostołska „Evangelii nuntiandi” o ewangelizacji w świecie współczesnym*, w: *Encykliki*, Warszawa 1981, s. 180-218.
- Paweł VI, Encyklika „*Populorum progressio*” o popieraniu rozwoju ludów, w: *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, L. Kamińska (red.), Rzym-Lublin 1996, t. II, s. 7-37.
- Pius X, Encyklika *E supremi apostolatus*, „Przegląd Katolicki”, 41: 1903 nr 49, s. 766–774.
- Pius X, Encyklika *Ilfermo proposto*, w: *Enchiridion delie Encicliche*, Bologna 1998, t. IV, s. 131–145.
- Pius XI, Encyklika o odnowieniu ustroju społecznego i o dostosowaniu go do normy prawa Ewangelii „*Quadragesimo Anno*” w czterdziestą rocznicę encykliki „*Rerum novarum*” w: *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, L. Kamińska (red.), Rzym-Lublin 1996, t. I, s. 105-146.
- Pius XII, *Przemówienie do nowych kardynałów*, w: *AAS* 38(1946), s. 149.
- Rachwałik W., *Domowy Kościół*, „Communio”, 6(1986)6, s. 104-116.
- Ratzinger J., *Miejsce chrześcijaństwa w demokracji pluralistycznej. Chrześcijaństwo we współczesnym świecie*, „Słowo Narodowe”, 2: 1990 nr 4 (12), s. 7–14.
- Szymecki S., *Świeccy w Kościele i w świecie*, „Znaki Czasu”, 10: 1988, s. 11–23.
- Wojtyła K., *Apostolstwo świeckich*, w: *Kazania w sanktuarium Kalwaryjskim*, Kalwaria Zebrzydowska 1988.
- Wojtyła K., *Chrystus moim Mistrzem*, w: *Kazania w sanktuarium Kalwaryjskim*, Kalwaria Zebrzydowska 1988.
- Wojtyła K., *Eucharystia*, w: *Kazania w sanktuarium Kalwaryjskim*, Kalwaria Zebrzydowska 1988.
- Wojtyła K., *Naświetlenie Deklaracji o wolności religijnej*, w: *Przemówienia i wywiady w Radio Watykańskim*, Rzym 1987, s. 43.
- Wojtyła K., *Problem katechezy na Synodzie biskupów*, *Przemówienia i wywiady w Radio Watykańskim*, Rzym 1987, s. 143-144.
- Wyszyński S., *O społecznej krucjacie miłości* w: *Listy Pasterskie Prymasa Polski*, Paryż 1975, s. 537–552.